

Hannes Tepon mentyä

Vuosi 1953 oli suomen kielen tutkimuksen ja käytännöllisen vaalinnan alalla menetysten vuosi, sillä jo kesään mennessä oli saatu sanoma kahden ansiokkaan tutkijan, täysinpalveluiden professorien E. A. Tunkelon ja Martti Airilan kuolemasta. Paitsi tutkijoina heidät tunnettiin myös oikeakielisuusmiehinä, joiden kannanotoilla on vuosisadan vaihteesta lähtien ollut huomattava merkitys yleis-

kielemme kehitykselle. Mutta ei kerinnyt vuosi vielä joulukuuhun kallistua, kun levisi tieto kolmannen täysiverisen oikeakielisuusmiehen lähdöstä: 29:nä marraskuuta kirposi kynä maisteri Hannes Tepon ahkerasta kädestä. Viimeiselle matkallensa lähti silloin mies, joka oli omistanut koko elämänsä suomen kielen vaalinnalle. Käytännöllisenä kielenkorjaajana hän on tehnyt suuremman päivä-

työn kuin kenties kukaan muu suomalaisen.

Hannes Teppo syntyi Nurmossa 6. 10. 1898. Tultuaan ylioppilaaksi Lapuan Yhteiskoulusta 1919 hän toimi aluksi useaan otteeseen sanomalehti Ilkan toimituksessa vuosina 1919–24, mutta jo ylioppilaana myös Seinäjoen Yhteiskoulussa suomen kielen ja historian opettajana lukuvuosina 1922–24 ja 1925–26. Sanomalehtityö viehätti nuorta Teppoa, ja hän olisi kenties sille alalle jäänytkin, elleivät ystävät, ennen muita Santeri Alkio, olisi kehottaneet lahjakasta nuorta miestä jatkamaan opintoja, koska hänen taipumuksensa ja perusteellinen luonteenlaatunsa näyttivät viittaavan enemmän tiedemiehen ja opettajan alalle kuin yhteiskunnalliseen toimintaan. Seurauksena olikin, että ylioppilas Teppo lähti Helsinkiin opiskelemaan 1926 ja valmistui filosofian kandidaatiksi 1929 pääaineenaan suomen kieli ja kirjallisuus. Maisterin arvon hän sai 1930. Auskultoituaan v. 1930 Normaalilyseossa ja täydennettyään arvosanojaan hän rupesi 1931 Forssan Yhteiskoulun suomen kielen opettajaksi, jona hän toimi kolme vuotta. V. 1935 hän kuitenkin siirtyi Helsinkiin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkiston amanuenssiksi ja sieltä v. 1937 Nykysuomen sanakirjan toimittajaksi. Kun Suomalaisen Kirjallisuuden Seura v. 1945 perusti kielen käytännöllistä huoltoa varten julkisen kielitoimiston, kutsuttiin maisteri Teppo sen sivutoimiseksi hoitajaksi. Kielitoimiston oli varojen puutteessa lopetettava toimintansa jo kolmen vuoden kuluttua, mutta kun se 1949 jälleen avasi ovensa — nyt Suomen Akatemian kielitoimistona —, tuli maisteri Tepposta sen ensimmäinen hoitaja. Samana vuonna hän kuitenkin jo luopui asemastaan ja palasi

Nykysuomen sanakirjan toimitukseen. Kielitoimiston tukena toimivan Suomen Akatemian kielilautakunnan jäsenenä hän sen sijaan pysyi kuolemaansa saakka.

Hannes Teppo oli niitä harvinaisia ihmisiä, joiden taipumusten ja harrastusten pääsuunta jo varhain selkenee. Lapsesta asti häntä kiinnostivat erikoiset sanat ja kielen ilmiöt, joiden takaa hänelle aukeni inhimillisen ajattelun ja kielellisen ilmaisun salaperäinen maailma. Oma eteläpohjalainen kotimurre painui joka viivahdustaan myöten niin tarkasti muistiin, että siitä muodostui hänelle koko elämän ajaksi käyttökelpoinen ja tyhjentyvätön pääoma. Herkkä kielivaisto pakotti vähitellen myös etsimään parempia ja tarkoituksenmukaisempia kielellisen ilmaisun muotoja. Jo VIII-luokkalaisena koulupöytänsä hän »kovakouraisesti korjaili» koulutoverinsa, sittemmin tunnetun kirjailijan Martti Santavuoren ensimmäisen historiallisen romaanin Luonoksen 1919. Tämä oli Hannes Tepon ensimmäinen yritys sillä työsaralla, jolla hän oli suorittava harvinaislaatuista ja tuloksekkaan päivätyön.

Itsenäisyytemme aamunkoitteessa heränneiden virkeiden harrastusten yhdyssiteeksi oli v. 1921 syntynyt Nuoren Voiman Liitto. Sen näkyvin hahmo oli maisteri Ilmari Jäämaa, joka oli harvinaisen sytyttävä persoonallisuus. Liiton runkona oli Jäämaan lehden Nuoren Voiman lukija- ja avustajakunta, jonka hartaimpia jäseniä Hannes Teppo oli. Monet vuodet hän — nimimerkkinään useimmiten Lauha — askarrutti lehden nuorta lukijakuntaa mm. monilla kielipähkinöillä ja ajatusleikeillä. Kuparimerkinäytteenä hän esitti viisisataa ennen sukunimenä käyttämättä mutta sellaiseksi sopivaa sanaa. Tämä kokoelma takasi hänelle pää-

syn liiton kotiseuduntutkijain harrastuspiiriin. Samalle alalle kuuluvalla tutkielmalla »Kokoelma suomalaisen Etelä-Pohjanmaan suku- ja paikanimistöä» hän ansaitsi liiton hopeamerkin. V. 1945 hänelle suotiin liiton korkein kunnianosoitus, kultamerkki, tunnustukseksi hänen suurista ansioistaan. On ilmeistä, että joutuminen Nuoren Voiman virkeään harrastuspiiriin on ollut Hannes Tepon itselleen hyvin merkityksellistä. Koko elämänsä ajan hän pysyikin hyvillä harrastuksilla tinkimättömän uskollisena. Vielä varttuneella iällään hän yhdeksän vuoden ajan, 1945—53, toimi kirjanystäväin harrastuspiirin lehden Bibliophiloksen toimitussihteerinä.

Kotiseuduntutkimus, joka oli tyrehnyt maailmansodan henkisesti latteina vuosina, virkosi uudelleen eloon 1920-luvun puolivälissä. Muinaistieteellinen Toimikunta, Sanakirjasäätiö, Suomen Muinaismuistoyhdistys ja Kalevalaseura aloittivat silloin tehokkaan kansatieteellis-kielitieteellisen keruutoiminnan, jota ylioppilasosakunnat ovat vuodesta 1928 lähtien tarmokkaasti jatkaneet. Toiminta sattui Hannes Tepon parhaisiin opiskeluvuosiin, ja hän oli innokkaana kerääjänä mukana Ilomantsissa ja Ylöjärvellä 1927, Pyhässämaassa ja Tammelessa 1928, Suoniemellä 1929 ja Vimpelessä 1931. Harjaantuminen elävän kielen muistiinmerkintään vei Hannes Tepon myös professori Frans Äimä-vainajan seminaariharjoituksiin, joissa hän sai suuresti arvostamansa opettajan johdolla lisää perehtymystä tarkekirjoitukseen. Ainoan ulkomaanmatkansa hän teki heimoystävien lähettinä liiviläisten pariin Latviaan 1928.

Hannes Tepon vireä suomen kielen harrastus teki hänestä ennen pitkää kustantamoiden kielentarkastajan.

Talven 1921—22 hän toimi Werner Söderström Oy:n palveluksessa Porvoossa, mutta mieluummin hän kuitenkin halusi suorittaa kielentarkastusta vapaan harrastuksen luonteisena »kotilukemisena». Näin hän on ollut saman yhtiön käytettävissä v:sta 1927 lähtien, samoin hän on tehnyt työtä K. J. Gummerukselle 30-luvun puolivälistä. Jouduttuaan 1935 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran palvelukseen hän tunsii päässeensä omaan oikeaan ilmapiiriinsä: suomalaiskansallisten tieteiden sydämeen, keskelle Suomen kansan henkisiä aarteita, joiden parista hän ei koskaan kaivannut pois. Seura sai hänestä innokkaan ja alttiin työntekijän, joka siitä lähtien tarkasti useimmat Seuran julkaisuista. Vuodesta 1935 hän toimi myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kielivaliokunnan samoin kuin sen työjaostonkin taitavana sihteerinä. Kielenkorjausta hän suoritti jatkuvasti eri kustantajille, joista mainittakoon Otava, Valistus, Tammi ja Kivi, sekä erityisen paljon yksityisille. Näin hän vuosien kuluessa korjasi ja tasoitti kielen puolesta runsaasti kaunokirjallisuutta, satamäärin erilaisia koulu- ja oppikirjoja, tieteellisiä teoksia (mm. Pienen tietosanakirjan), armeijan monet ohjesäännöt ja oppaat sekä v:sta 1935 lähtien mm. satakunta tohtorinväitöskirjaa. Tepon valppaan silmän valvonnassa saivat lopullisen silauksensa myös monet eri alojen aikakausjulkaisut, esim. Kotiseutu (v:sta 1929), Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim (1935—), Hammaslääkäriseuran Toimituksia (1936—), Kemistilehti (1940—), Luonnon Ystävä, myöh. Luonnon Tutkija (1942—), Terra (1942—), Bibliophilos (1945—), Arkhimedes (1949—) ja Valitut Palat (1951—). Hänen toimitustöistään on mainittava ennen muita Suomalaisuuden Liiton

Sukunimiopas n:o 7 sekä karjalaisille tarkoitettu sukunimiopas 1942. Yhdessä Kustaa Viikunan kanssa hän toimitti Etunimikirjan 1947. Erityisesti onkin muistettava Hannes Tepon innokas toiminta nimien suomalaistamisen hyväksi, minkä seurauksena lukemattomilla kansalaisilla on hänen ehdottamansa nimi — heidän siitä tietämättään.

Tärkeä merkitys on myös sillä, että Hannes Teppo luki kriittisesti useiden sanakirjojen korrehtuurin tehden pieniä mutta tärkeitä poistoja ja lisäyksiä. Näistä mainittakoon: Knut Cannelin, Ruotsalais-suomalainen sanakirja 1939; Aune Tuomikoski — Anna Slöör, Englantilais-suomalainen sanakirja 1939, 2. painos 1948; Jean-Louis Perret — Tauno Nurmela, Suomalais-ranskalainen sanakirja 1944; Y. J. Hakulinen, Lakikielen sanakirja 1944; Aimo Turunen, Kalevalan sanakirja 1949; Knut ja Aulis Cannelin, Suomalais-ruotsalainen sanakirja 9. p. 1951; Ilmari Kovero, Ruotsalais-suomalainen liikesanakirja 2., uudistettu p. 1953.

Viime vuosikymmeninä elämän kaikilla aloilla tapahtunut valtava kehitys on johtanut siihen, että eri tieteenalojen piirissä on huomattu välttämättömäksi ryhtyä sanaston täydentämiseen ja täsmentämiseen. Hannes Tepon varma kielivaisto ja laaja kokemus veivät hänet ikäänkuin itse-ohjautettuna kielioppiin tuntijana erilaisiin sanastolautakuntiin. Pisimmän aikaa hän ehti toimia lääketieteellisen kielenkäytön hyväksi. Suomalainen Lääkärisseura Duodecim, joka seitsenkymmenvuotisen toimintansa aikana on kiitettävällä tavalla pyrkinyt edistämään suomen kieltä ja suomenkielistä kirjallisuutta lääketieteen alalla, on julkaissut useitakin erikoissanastoja. Ne ovat omana aikanaan olleet kunnioitettavia saavutuksia,

mutta nykyään käyneet liian suppeiksi, osin vanhentuneiksi. On lisäksi huomattava, että parhaankin sanakirjan ilmestymisestä on vielä pitkä matka yleisen kielenkäytön vakiintumiseen sanakirjan viitoittamalla tavalla. Ei siis liene liioiteltua sanoa, että kun Hannes Teppo v. 1935 ryhtyi lääketieteellisen aikakauskirjan Duodecimin kielenkorjaajaksi, hänelle avautui epätasainen ja vakiintumaton kielellinen raivio. Hellin käsin, mutta täynnä innostusta hän ryhtyi muokkaustyöhön ja onnistui voittamaan lääkäripiirien luottamuksen siinä määrin, että yhä useammat julkaisut uskottiin hänen käsiinsä. Yliopiston konsistorin määräyksestä perustettiin Lääketieteelliseen tiedekuntaan v. 1945 suomenkielisten opiskelijoiden harjoitus- ja koekirjoitusten kielenkorjaajan toimi. Toimen hoitajaksi kutsuttiin Hannes Teppo, joka sen jälkeen korjasi noin 300 tällaista kirjoitusta vuosittain. 1940-luvun puolivälissä ryhtyivät prof. Niilo Pesonen ja toht. Eero Ponteva suunnittelemaan uutta, nykyajan vaatimuksia vastaavaa lääketieteellistä sanastoa. Kielellisenä tukimiehenä toimi jälleen Hannes Teppo, joka ehti olla mukana noin 300 »istunnossa». Tällaisen määrätietoisien työn hedelmällinen vaikutus on jo nyt havaittavissa suuresti selkeytyneessä lääketieteellisessä kielenkäytössä. Tekeillä oleva sanasto, jonka toivotaan parin vuoden kuluessa lopullisesti valmistuvan, on oleva tärkeä väline terminologian vakiinnuttamisessa käytäntöön.

V. 1948 päätti myös Suomen Maataloustieteellinen Seura ryhtyä laajan suomalais-ruotsalais-saksalais-englantilaisen maatalousalan sanakirjan julkaisutyöhön. Suurusuuntaisen hankkeen toteuttajana on toiminut maat. ja metsät. kand. Liisa Mali. Muoka-

nessaan tämän monihaaraisen tieteenalan termistöä maisteri Mali on joutunut luomaan kymmenittäin uusia-kin termejä. Tässä työssä hän on alun alkaen saanut kielellistä tukea Hannes Tepolta, joka kuolemaansa asti oli innokkaasti työssä mukana. Onkin syytä uskoa, että tämä erikoissanasto, jonka käsikirjoitus nyt on tarkistusvaiheessaan, valmistuttuaan suuresti edistää maatalousalan terminologian vakiintumista ja yhdenmukaistumista.

Maataloushallituksen insinööriosaston kehittäessä vedenhankinta- ja viemäröintisanastoa Hannes Teppo oli niinikään mukana v. 1952—53; samoin hän oli mukana Nahkateollisuuden sanastokomiteassa, jonka työn tuloksena v. 1951 ilmestyi Nahkateollisuuden sanasto.

Hannes Tepon muusta julkisesta toiminnasta tulkoon vielä mainituksi, että hän luennoi puhekielestä Suomen puheopistossa 1949—53 ja oikeakielisyydestä Jyväskylän kesäyliopistossa. Suomen Kuvalehden kieliosaston vastaajana hän toimi 1935—39 ja Uuden Suomen Sunnuntai-liitteen kielimiehenä 1937—39.

Kotiseudun murteen täydellinen tuntemus oli Hannes Tepon hyvän kielivaiston perusta. Se tuli näkyviin hänen kaikessa kielenneuvontatyössään. Johto-oppi taas oli se kielioopin ala, joka häntä erityisesti kiinnosti. Jos tarvittiin uudelle käsitteelle nimeä tai vanha termi kaipasi korjausta, hän saattoi tuossa tuokiossa keksiä kansankielen varoista hyvän sanan, joskus kokonaisen jonon sanoja, joista jokin sellaisenaan tai sopivan johtimen avulla uudeksi johdannokseksi muokattuna kelpasi tarkoitukseen. Joskus sentään asia oli pakko jättää »hautumaan», mutta jo muutamain päivien kuluttua hänellä taas oli ehdotus valmiina, ja käytäntö oli osoittava sen elinkelpoisuuden. Mie-

lellään hän myös lyhensi pitkiä ilmauksia tai tekaisi näppärän yhdyssanan. Näin syntynyt sana-aines oli niin kotoista ja luontevaa, että jo nyt on vaikea erottaa, mikä on kielessä vanhastaan ollutta, hänen kätköstä esille nostamaansa, mikä taas uutta. Seuraavassa on pieni yritys hänen sanasepitteidensä kokoamiseksi. Luetelo on laadittu eri lähteiden sekä Hannes Tepon jäämistöstä löytyneiden pienten hajamuistuinpanojen perusteella, joten se ei voi olla läheskään täydellinen. Joukko hänen todennäköisesti sepittämiään sanoja on täytynyt jättää pois, koska en ole saanut niihin varmennusta; toisaalta saattaa joukossa olla jokin semmoisenkin, jonka joku muu tuntee omakseen. Vihdoin on mukana muutamia ehdotelmia, jotka Tepon omien sanojen mukaan ovat vasta »työn haussa».

Nomineja: *haaros* (=klooni, aikaisempi vastine haarautuma), *johdannos* (=johdannainen), *lados* (=ladelma), *laimennos*, *löydös* (ks. Vir. 1935 s. 518), *taos* (=taottu kappale; ks. Vir. 1935 s. 519); *jäänne* (ennen jäte, jäännös, jälkielänne; ks. Vir. 1935 s. 517), *kaluste*, *koroste*, *kuivite*, *kuvanne*, *määrite*, *omiste*, *pehmitte*, *sekoite*, *tarjote*, *tehoste*, *viehe* (puvussa käytettävä kukkakimppu, engl. corsage), *viimeiste*, *viiste* (fasetti); *pelinappula*, *suuhine* (suukappale), *vyöhine* (tamppi); *katkio* (aspiraatio), *lakio*, *tyviö*, *kiertiö*, *uurtio*, *vastio*, *vesiö*; *haavauma* (trauma), *kallistuma*, *kuluma*, *näkymä*, *perimä* (=genotyyppi, aikaisempi vastine peruasu); *eritelmä*, *hupaelma*, *iloitelma*, *luetelma*; *juontaja* (speaker), *toimentaja* (ekspeditööri); *irtolas*, *jälkeläs*, *karkulas*, *lehtiläs* (journalisti), *toimilas*, *tuholas*; *avokas* (naisen avokenkä), *saapikas* (naisen kiinnikkeetön lyhytvartinen saapas), *varrekas* (naisen lyhytvartinen nyöreillä tms. kiinnitettävä jalkine); *erikko* (poik-

keavantuypinen taimi t. verso), *kan-sikko* (mappi), *kirjakko*, *kuosikko*, *la-sikko* (vitriini), *pahvikko* (ruots. papp-fodral), *valikko*, *äänikkö* (magneto-foni); *esittäjä* (studio), *jäljentäjä*, *ki-saamo* (urh.); *pohjake* (ruots. allegat), *pöydäke* (tiski), *päädyke*, *sarjake*, *soluke* (eräänlaisen sotilaallisen tukikohdan toimintapisteen nimitys; soluke saattaa olla kokonaan varustamaton), *tor-nike*, *velake* (obligaatio), *hävikki* (mitta-tappio), *painokki*, *toisikki* (sekunda); *johtajuus*; *liittye* (koncern), *pöytye* (pöytäseura), *sanue* (sanaperhe), *soittue* (soittajaryhmä, orkesteri), *yhtye* (kon-sortium); *osisto*, *tietämistö*, *vanhasto*; *keho* (prof. Niilo Pesosen ehdottama, Tepon hyväksymä); *nousio* (inflaatio), *päiviö* (ruots. journal), *sätiö* (radio); *monilo*, *umpilo* (ampulli); *asentelu* (montage), *asula* (huvila); *pusku* (»puf-fi»), *tyves* (pitkä kanto), *viinikka*, *hiu-ke*, *hiukkeinen* (vrt. hiukkanen), *kitkerö* (karvasaine), *märkile* (ajos), *taajama* (asutuskeskus), *äärevä*. Yhdysnomin-eja: *ainoiskappale* (uniikkikappale), *aste-eroisuus* (asteittainen muuntelu), *eri(s)housut*, *eri(s)takki* (miehen irtohousut, -takki), *erimunainen* (ennen: erimunasolusyntyinen), *esiopettaja* (seminaarin harjoituskoulun opet-taja), *hahmotutka* (koje, johon kuvastuvat eril. maastonkohdat kuten saaret, rannat, panssarivaunut, mutta eivät varsinaisesti kuvina, vaan ku-vioina, jotka tutkitaan tietyllä tavalla), *ilmikieli*, *jakelukirje* (kiertokirje), *johdin-auto* (trolleybussi), *kaitiotalo* (lamellit-alo), *kiertoristeys*, *koonta-* eli *koonnos-talo* (koottava puutalo), *kytkyjuna*, *-kauppa*, *-tuote* (esim. lampaan villa ja liha), *-tuotanto*, *kärkiruno* (epigrammi), *lamosauma* t. *vaakasauma* (vaakasuora muuraussauma l. makuusauma), *mar-taansyöjä* (ehd. mädättäjäkasvin eli saprofyytin tilalle), *mittatähde* (mitat-taessa syntynyt ylijäämä, ennen mitta-voitto), *oikosuuntaus*, *pohjanjako* (pro

pohjasovitus), *postimaksusto* (postitak-sa), *piirtoilmapuntari* (pro piirtävä i.), *piirtosateenmittari* (pro piirtävä s.), *ris-tisidos* (pro ristiside) *samamunainen* (en-nen: samamunasolusyntyinen), *sarana-suksi*, *siirreistutus* (kasvien tilap. sijoitus ennen pysyvää istutusta), *sulkeisjärjes-tys*, *säteisvöylä*, *tarkekirjoitus* (foneetti-nen transskriptio, esiintyy ensi kerran Virittäjässä 1928 s. 44), *tarkesäättö*, *tehopinta* (ruots. front area), *umpi-eritys* (ennen sisäeritys), *umpioja*, *valiolaatuinen*, *yksitulkintainen*.

Verbejä: *aikauttaa*, *emästää* (tehdä emäksiseksi), *huuhtua* (pro huuhtou-tua), *jälontaa*, *juoksettaa* (pro juok-suttaa juuston valm.), *kuortaa* (pro dekantoida), *keväistää* (jarovisoida), *kokoelmoida* (kodifioida), *koontaa*, *lii-moittaa*, *luotoittaa* (akkreditoida), *li-hala* (suorittaa teurastus loppuun sen jälkeen kun eläin on otettu hengiltä), *maattua* (pro maatua: maa kasvaa merestä kohoamalla ja sedi-mentoitumalla), *määrittää* (ks. Vir. 1935 s. 518), *sakoutua*, *seestää* (= kuor-taa), *seipäittää* (panna seipäille hei-nää, viljaa), (?) *vyöhyttää*, *tyvestää* (lei-kata tyvekselle, esim. pensasaita), *tur-kistaa* (korjata turkissato turkistar-hassa).

Partikkeleita: *pintateitse* (maitse ja vesitse tapahtuva kuljetus, vasta-kohta: ilmaitse).

Hannes Tepon vireä mielikuvitus oli uudissanojen keksinnässä aina he-reillä, mikä on osoitus siitä, että hä-nessä oli palavaa intoa luovaan työ-hön. Hän oli kuitenkin merkittävä vastakohtaisuuksien luoja; hän ei halunnut varata itselleen aikaa luovaan työhön pyrkimällä esim. anomaan tutkimusapurahoja. Kuvaava on seuraava esimerkki: Ystävien pii-rissä oli tietona, että Hannes Teppo suuresti ihaili viime vuosisadan mai-niota sanaseppoa ja kielenuudistajaa Wolmar Schildt-Kilpistä ja että hän

vuosien mittaan oli keräilty tätä koskevaa aineistoa tutkimustyötä varten. Kerran sattui Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralla olemaan käytävissään apuraha, joka »väkivalloin» järjestettiin Hannes Tepolle. Hyvän tarkoituksen seurauksena oli, että stipendi koitui saajalleen ilmeiseksi henkiseksi rasitukseksi, — eikä sitä loppuun asti nostettukaan. Jatkuvasti ja intensiivisesti suoritetusta toisten kirjoittamien tekstien korjailusta oli pakosta seurauksena, että hänen oma kirjallinen tuotantonsa jäi suhteellisen vähäiseksi. Nuoruudessaan hän, kuten jo alussa mainitsin, innokkaasti kirjoitteli sanoma- ja aikakauslehtiin, esiintyipä hyvänä kääntäjänä ja näppäränä runoniekkanakin. Myöhemmin hänen kynästään lähti etupäässä kieli- ja kansatieteellisiä kirjoitelmia, joita on julkaistu Virittäjässä, Kotiseudussa, Kansatieteellisessä Arkistossa ym. Virittäjän oikeakielisyydosasto oli kuitenkin alue, jota hän lämpimästi harrasti omana kirjallisena peltonaan. Siinä hänellä oli tilaisuus kajota julkisessa kielenkäytössä esiintyviin kömpelyyksiin ja virheisiin, esiintyipä niitä siten almanakassa, käännöskirjallisuudessa tai tieteellisissä teoksissa. Aina taka-alalla pysyttelevän kirjoittajan luonne kuvastuu niistä lukuisista nimimerkeistä, joiden taakse hän mielellään kätkeytyi. Näistä olen saanut tietooni seuraavat: Hannu Heiska, Heikki Lakia, Hsto, H.T., H. T—o, Kōkō, Lauha, Lauha Larva, P., Pii, Pio, Rökäs, Set Happonen, Torvelo ja Älläntikku.

Koska Bibliophiliokseen on tulossa tarkka luettelo Hannes Tepon kirjoituksista, mainittakoon vain hänen Virittäjässä olleista kirjoituksistaan seuraavat: Kansatieteellis-kielitieteellinen tutkimusretki Ilomantsiin keuhalla v. 1927 (1928 s. 43—), Elias

Lönnrot luonnonkuvaajana (1928 s. 206—), Sanomalehtiemme suomea (1932 s. 84— ja 331—), Alkion »Puukkojunkkareista» (1942 s. 164—), Alkion »Puukkojunkkarien» todellisuuspohja (1943 s. 315—).

Hannes Teppo oli lähtöisin väärentämättömän eteläpohjalaisen herännäiskansan keskuudesta. Siitä ehkä osaksi saa selityksensä hänen jyrkkä, jopa toisinaan fanaattinen periaatteellisuutensa. Kaikessa hyvässä hän oli innokkaasti mukana, ja oikeaksi katsomastaan hän ei väistynyt tuumaakaan. Tämä jyrkkyys tuli näkyviin myös kieliasioissa. Vaikka hän hyvin tiesi ja myönsi, että kielen alalla on ilmiöitä, joissa käytännön kannalta ainoastaan sopimustietä voidaan päästä yksimielisyyteen, hän ei suostunut omasta kannastaan poikkeavaan kompromissiin. Hän oli valmis jättämään ehdottomasti omimman työkenttensä Kielitoimistonkin, kun hänen olisi ollut parissa kolmessa oikeinkirjoitus- yms. kysymyksessä viran puolesta annettava kysyjille ohjeita vastoin omaa kantaansa. Tämä oli hämmästyttävää miehessä, joka lähimmäisenä muutoin oli hyväntahtoinen, aina ystävällinen ja erittäin avulias sekä huumorintajuinen. Ihmeellistä se oli sikälkin, että hän esim. käsikirjoitusta korjatessaan johdonmukaisesti kunnioitti kirjoittajan omaa tyyliä ja rajoitti korjailunsa mahdollisimman vähiin — vaikka hänen käsittelynsä jälkeen teksti aina olikin muuttunut huomattavasti paremmaksi ja hienojen pikkukäänteiden ansiosta saanut viimeistellyn asun.

Mutta Hannes Teppo ei rakastanut kieltä ainoastaan kielen itsensä vuoksi. Hänen palvontansa kohteena oli myös suomalainen kirjallisuus, jonka erinomainen tuntija hän oli. Erityisesti maan hiljaiset, unohduksiin joutuneet

kirjoittajat ja kirjalliset yrittelijät olivat hänen suosikkejaan. Kotimaakuntansa kynänkäyttäjät hän tunsi »miestä myöten» ja vuosien varrella hän keräili näiden tuotteita itselleen mielenkiintoisen kokoelman. Mutta hän olikin bibliofiili sanan kauneimmassa merkityksessä. Kun näki, miten kunnioittavasti hän piteli jokaista painotuotetta, hyväili kantta, käänsi hellävaroen lehtiä, niin ymmärsi, että hän personoi kirjat ja rakasti niitä yksilöinä. Hän oli myös synnynnäinen pedagogi, joka alituisesti jakoi tietojansa muille, ja hänen innostuksensa oli niin vilpiton, että se tarttui muihin ja synnytti ehdottomasti halun kuulla lisää. Hänen luonteensa ehkä näkyvin piirre oli nöyrä vaatimattomuus. Koskaan hän ei tähden tänyt ansioitaan, ja kun tuli puhe esim. tekeillä olevista tärkeistä sanastoista, hän sanoi koruttomasti: »Eihän minua siellä tarvita, — minä olen mukana vain, jotta uskaltavat tehdä.»

Hannes Tepon Kielettären palveluksessa suoritettu elämäntyö on oi-

keakielisyytemme historian merkillisimpiä. Tuskin on kuviteltavissa, että nykyinen aika enää voisi kasvattaa hänenlaistaan persoonaa, joka yhtä ehdottomasti ja pyyteettömästi antautuisi palvontansa kohteelle. Hannes Tepon mentyä on luullakseni hänen läheistensäkin piirissä vallitsevana ajatus, että tässä tapauksessa lahjakas yksilö tuli ehkäpä traagillisuutta hipovalla tavalla hajottaneeksi energiansa. Jos kuitenkin syvenny ajattelemaan hänen käytännöllisen kielenviljelyn hyväksi suorittamaansa jättiläistyötä, joka — tekijän jäädessä näkymättömiin — jäi jatkuvasti kasvamaan kaunista hedelmää, niin eiköhän ole myönnettävä, että tässä ei ollutkaan kysymys voimien hajottamisesta, vaan ankarasta keskittymisestä, joka johdonmukaisesti torjui kaiken häiritsevän. Kielen kaikinpuolisen jalostamisen Hannes Teppo oli tuntenut elämänsä kutsu-mukseksi, ja sille hän pysyi uskollisena kuolemaan saakka. Häneen sopivat Goethen sanat: »In der Beschränkung zeigt sich erst der Meister.»

PAULA VUORELA